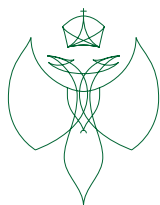


Předmluva

Blahořečení císaře Karla dne 3. října 2004 před kulisou Svatopetrského dómu v Římě bylo pro tisíce návštěvníků ze všech částí bývalé monarchie neobyčejně povznášejícím okamžikem. Navzdory všem tolikrát opakovaným negativním zprávám o konci c. a k. říše jsme se tam všichni sešli, abychom si společně připomněli hrdinské ctnosti jednoho z panovníků období I. světové války a pozdvihli jej ke cti oltářů. Pro nás, jeho potomky, to byl přirozeně neobyčejný okamžik reflexe, ale také výzva, abychom v císaři Karlovi viděli svůj vzor. Stejně jako já zřejmě i ostatní členové mé rodiny přemýšleli o zvláštním významu, který má císař Karel pro jejich další život. Pro mě je císař Karel zářným vzorem, neboť v každé životní situaci se snažil svá rozhodnutí podřídit svým představám o životních hodnotách. Jako důstojník, ale také jako politik a otec rodiny si vždy nejprve položil otázku, nakolik jsou jeho rozhodnutí slučitelná s jeho vírou. Nutně to muselo vést k tomu, že v každém rozhodnutí zůstal věrný svým zásadám, vřdycky to ovšem nezaručovalo úspěch. Jako aktivní důstojník měl císař Karel, jediný ze státníků I. světové války, vlastní zkušenost z fronty a dobře znal všechny příšerné hrůzy války. Tam tkví jeho stálá touha uzavřít mír, a to i za cenu ztráty území. Každý prostředek mu byl dobrý, aby zmírnil utrpení a krveprolévání. Jako politik se pokusil využít všech oficiálních prostředků i svých soukromých a rodinných kontaktů k tomu, aby našel cestu k míru. Šel přitom až tak daleko, že se takzvaným „Sixtovým dopisem“ osobně vystavil nebezpečí, že bude německým spojencem pranýřován jako zrádce. Jako otec rodiny se Karel vždy snažil, aby své manželce a dětem věnoval tolik času a lásky, kolik mu jen dovolilo jeho exponované postavení císaře a vrchního velitele. Můj otec a jeho sourozenci často vyprávěli o tom, jak se jejich otec i v této hektické době o ně staral a zabýval se jejich problémy.

Životní příběh císaře Karla ukazuje, že vždy nezáleží jen na úspěchu, ale spíše na snaze a vůli všechno v životě zvládnout co nejsprávněji a co nejkorektněji. V této souvislosti vyslovuji svůj zvláštní dík Milanu Novákovi za to, že se ujal vyprávění o této osobnosti a její době.



Karl von Habsburg



S. M. Kaiser Carl I.
mit dem Kronprinzen Otto



Atelier d'Ora, Wien



Poselství

Jeho císařské a královské Výsosti Dr. Otty Habsburského,
zaslané do Staré Boleslavi ke Slavnosti uložení relikvie blahoslaveného Karla dne 1. května 2011

Vážený pane doktore Nováku, milí přátelé!

Scházíte se opět v Brandýse, abyste si připomněli blahoslaveného císaře Karla. Císař Karel zde strávil jako mladý důstojník s mojí matkou velmi šťastné období. Vážil si také velice blízkosti Palladia ve Staré Boleslavi, ke kterému rád opětovně putoval. Proto je zvláště dojemné, že bude jeho relikvie umístěna právě na tomto místě.

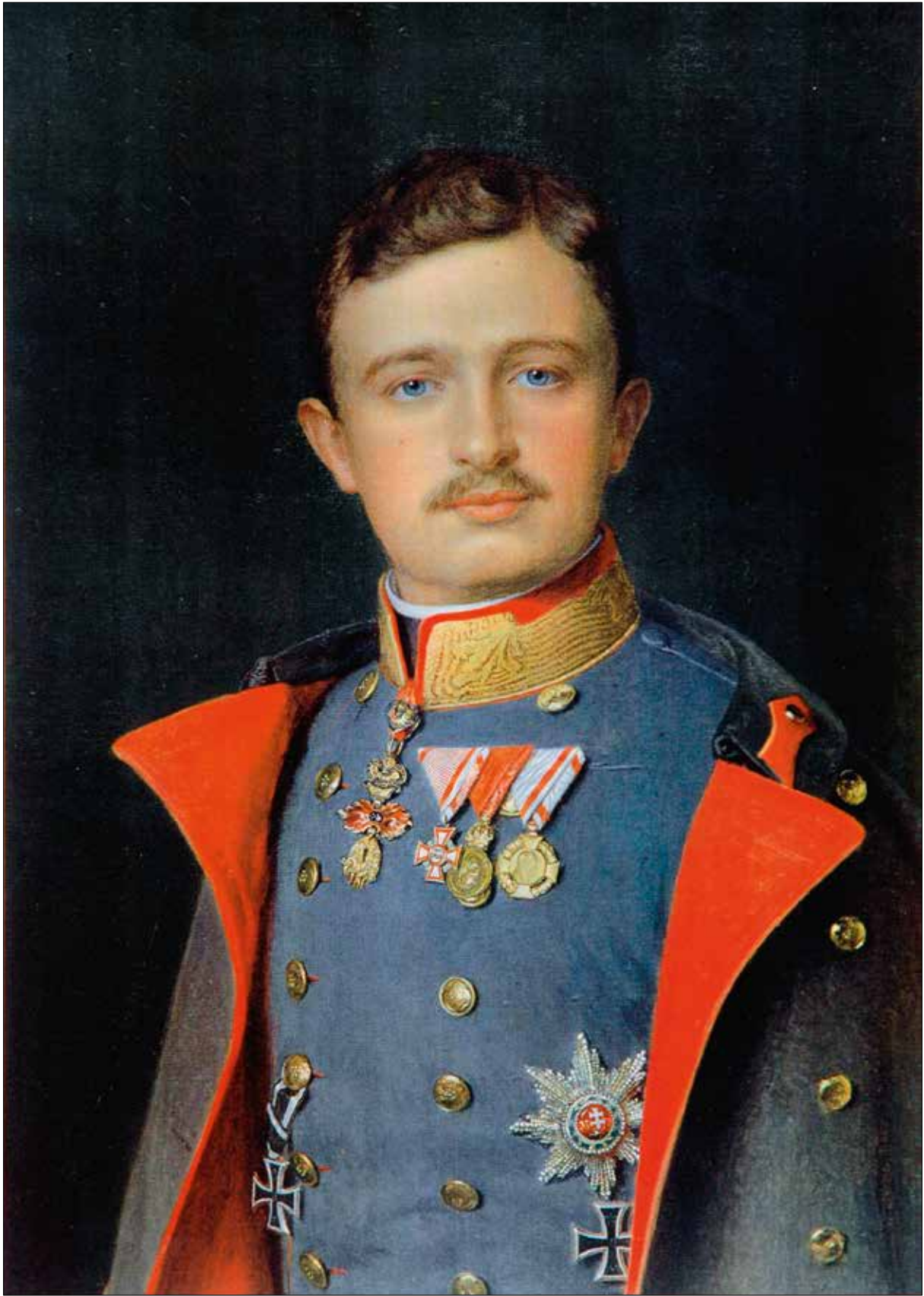
Měl jsem sám již vícekrát možnost pobýt s Vámi, moji milí přátelé, v Brandýse a vidět všechno, co jste již dokázali a na čem nyní pracujete. To, co se u Vás teď děje, má velký význam pro Střední Evropu a pro naši společnou tradici. Právě v Brandýse se stále znovu ukazuje, že národy podunajského prostoru patří dohromady. To, že se zde scházejí příslušníci různých národů, znamená, že nás nerozděluje náš jazyk, ale že nás naopak spojuje naše společná minulost. Právě toto je v současné době nesmírně důležité. Mnozí lidé totiž mají tendenci příliš snadno zpochybnit to, čeho již bylo dosaženo. Máme však přesto všechny důvody, abychom byli optimističtí. Pokud se někdo dožije mého stáří, je to vidět zvláště zřetelně. Navzdory totalitním diktaturám 20. století se nám daří, aby společenství, která srostla dohromady přirozeným způsobem, zase nalézala cestu k sobě. Z historie se můžeme poučit o tom, že národy a národnosti nemohou žít tak, že budou stát proti sobě, ale pouze spolu a vedle sebe. To je také to, o co se vždy snažil můj otec, císař Karel – o mírové soužití národů. Právě společenství, které se schází zde v Brandýse, si na tomto poli získalo velké zásluhy – zasloužilo se o společnou tradici, o Střední Evropu a o naši společnou budoucnost!

Přeji Vám mnoho úspěchů do další činnosti a ještě mnoho takovýchto krásných setkání!!!

Srdečně zdraví Váš

Otto von Habsburg





L. Peif



Karel I.

z Boží milosti císař rakouský,
apoštolský král uherský, král český,
král Dalmácie, Chorvatska, Slavonie, Haliče, Lodomerie a Ilýrie,
král Jeruzaléma;
arcivévoda rakouský; velkovévoda toskánský a krakovský;
vévoda lotrinský, salzburský, štýrský, korutanský, krajinský a bukovinský;
velkokníže sedmihradský; markrabě moravský;
vévoda horno-dolnoslezský, modenský, parmský, piacenzský
a guastallský, osvětimský, zatorský, těšínský, friaulský, raguský a zarský;
knížecí hrabě habsburský a tyrolský, kyburský, görzský a gradiský;
kníže trientský a brixenský; markrabě v Horní a Dolní Lužici a v Istrii;
hrabě z Hohenembsu, Feldkirchu, Bregenzu, Sonnenbergu;
pán v Terstu, Cattaru a na windišské marce;
velkovojvoda vojvodství srbského atd. atd.

Úvodem

Karel I. Rakouský, od 21. listopadu 1916 do zániku rakousko-uherské monarchie v roce 1918 její poslední císař, a tedy i poslední český král, je po svatém knížeti Václavu druhým panovníkem českých zemí, který se stal světcem: v roce 2004 jej papež Jan Pavel II. prohlásil blahoslavným. Je pozoruhodné, kolik mají oba tito naši vladaři společného, ačkoli je dělí celé tisíciletí. S Přemyslovcem Václavem je Karel Habsbursko-Lotrinský spojen pokrevními svazky i údělem panovníka, neúspěšného v očích světa. To proto, že jeho uvažování a konání se řídilo laskavým srdcem a zdravým rozumem, a nikoli politickým pragmatismem. Oba vládci byli muži živé křesťanské víry a nositeli míru a usmíření v běhu života, k jehož hořkému konci oba dospěli ještě v mladém věku. V městě Brandýse nad Labem, v sousedství poutní Staré Boleslavi, kterou svatý Václav posvětil prolitou krví, si poslední rakouský císař a král Karel I. oblíbil starobylý zámek, kde prožil několik šťastných let krátkého a bolestným osudem naplněného života. Sem se vracel vzpomínkami a možná i směřoval marné naděje na osobní život poté, co uprostřed I. světové války bylo zmařeno jeho osamocené mírové úsilí a Rakousko-Uhersko, staletá habsburská říše, se rozpadla. Ačkoli nenesl osobní odpovědnost za rozpoutání této války, musel i on, panovník, stejně jako milióny bezjmenných, projít cestou utrpení až k předčasné smrti ve vyhnanství a stal se její poslední obětí.

Tato knížka o císaři a českém králi Karlu I. z Domu Rakouského není, ani nechce být komplexním životopisem: spíše by jeho životopisy, které jej zachycují v kontextu nejdramatičtějších souvislostí evropských dějin počátku 20. století, ráda doplnila vyprávěním o jeho životě v Čechách. Vznikala postupně po řadu let jako výsledek regionálního historického bádání a osobnost arcivévodky a později císaře Karla, posled-

ního habsburského majitele zámku Brandýsa nad Labem, je v ní zachycena zápisy z kronik, autentickými vzpomínkami a řadou dokumentárních fotografií v atmosféře sto let starých událostí. Přibližuje posledního českého krále z českého pohledu v koloritu doby, v níž tu žil; knížka ovšem zároveň je a musí být i vyprávěním o lidech, kteří arcivévodu Karla obklopovali a byli součástí jeho světa, abychom o něm mohli objektivně usuzovat také skrze svědectví těchto osob. Příběh, který poslední rakouský císař v Čechách v mládí prožil, byl celé století naší veřejnosti utajen a zůstal neznámý i historikům a životopiscům císaře Karla I. jinde v Evropě. Proto většinou jen několika větami přecházejí ty čtyři roky Karlova mládí, které pozitivně ovlivnily nejen jeho vztah k českým zemím, ale i celé jeho myšlení a konání panovníka, právem zvaného císařem míru.

Dnes už našťastí nemůžeme jednoduše říci, že lidé nevědí, kdo Karel I. byl, byť pojem český král je stále spojován se staršími dějinami a jako posledního císaře si lidé většinou vybaví Františka Josefa I. a s ním i romantický obrázek jeho vlády na konci 19. století, blahobytnou dobu, která dala vzniknout pojmu habsburský mýtus. Nicméně, právě tehdy s materiálním a technickým rozvojem společnosti narůstala její duchovní krize a celá tato Belle Époque se v roce 1914 náhle propadla do nezměrné tragédie Velké války. Karlovo krátké panování ve válečných letech 1916–1918 už bylo z jiného světa: světa masového vraždění, nenávislných ideologií a totalitních režimů, které střední Evropu drtily bezmála celé 20. století. S návratem svobody se nám otevřely historické prameny a možnosti poznání pravdy o vlastní minulosti. Životopisy císaře Karla I. na pultech knihkupectví, televizní dokumenty, výstavy a historické slavnosti potvrzují, že zájem o nový rozvoj společných tradic národů střední Evropy mezi lidmi vzrůstá.



Ustavení zemské Modlitební ligy císaře Karla za mír mezi národy v ČR a relikvie blahoslaveného Karla I., uložené v poutní Staré Boleslavi a v řadě dalších kostelů a klášterů v Čechách i na Moravě pak ukazují, jak se šíří úcta k památce posledního českého krále Karla I. jako světce. Kéž naše knížka podá svědectví, jak arcivévoda Karel prožíval svá mladá léta v Čechách, a připomene, že lidem v Čechách, na Moravě a ve Slezsku má co říci i jako světec moderní doby. Velká část dnešní společnosti, spíše i její většina, bez všeobecné, řeckým slovem katolické víry obsahu pojmů svatost a blahoslavenství asi nemůže plně porozumět. Spíše bychom měli říkat blaženství, neboť o blaženost se jedná a o ní jisté představy máme, byť nemohou být jiné než pozemské. Stát se blahoslaveným opravdu znamená dojít blaženosti věčné z milosti Boží a v Jeho blízkosti, kam naše představy už vůbec nedosahují. Naše nevědomost a nevíra ovšem nic nemění na skutečnosti, že blahoslavenství posledního českého krále je jednou z nejdůležitějších událostí našich dějin. Musíme se smířit i s tím, že v této věci se nečeká na lidská rozhodnutí a stanoviska, co my si o tom myslíme. Můžeme jen vděčně přijímat zprávu, že Karel I. Rakouský si zasloužil stát se světcem, dobou svého pozemského bytí nám blízkým, a proto že můžeme lépe porozumět jeho odkazu. Bohužel, nepovšimli jsme si včas, že máme krále jako z pohádky, takového vysněného krá-

le Miroslava či prince Radovana z filmových pohádek našeho dětství, dobrého, moudrého, odvážného i veselého, a nemožné že se stalo skutečností i v hrůzných realitách světa počátku 20. století. Císař Karel nikdy neopustil své národy, zatímco ony ho opustily. Proto nám chybí ten pohádkový happyend, neboť skrze naše špatnosti zase zvítězil ten věčný Kazisvět, který nikdy nepřestane dobývat své šance v každém z nás. Ačkoli vztah lidí a jejich světců je vztahem vzájemným, těmi potřebnými jsme my, všichni. Příběh posledního českého krále by se měl v naší historické paměti stát příběhem znovu živým, chceme-li konečně opustit klišé pokřivených pohledů na vlastní dějiny, abychom se mohli v těchto neméně dramatických časech počátku 21. století zorientovat a zamyslet nad budoucností. *Kdo neví, odkud přišel, neví ani, kam směřuje, protože neví, kde právě je*, moudře k nám promlouval syn blahoslaveného krále Karla, korunní princ Dr. Otto Habsburský. V úvahách nad duchovním a politickým odkazem svého otce si v plnosti uvědomoval důležitost tradice, onoho dynamického procesu, díky kterému jsme právě tím, kým jsme, a nenahraditelného významu křesťanství, které Evropu činí Evropou. Připomínám si chvíle našich setkání na Brandýse a s láskou a vděčností chtěl bych tuto knížku připsat právě jemu.

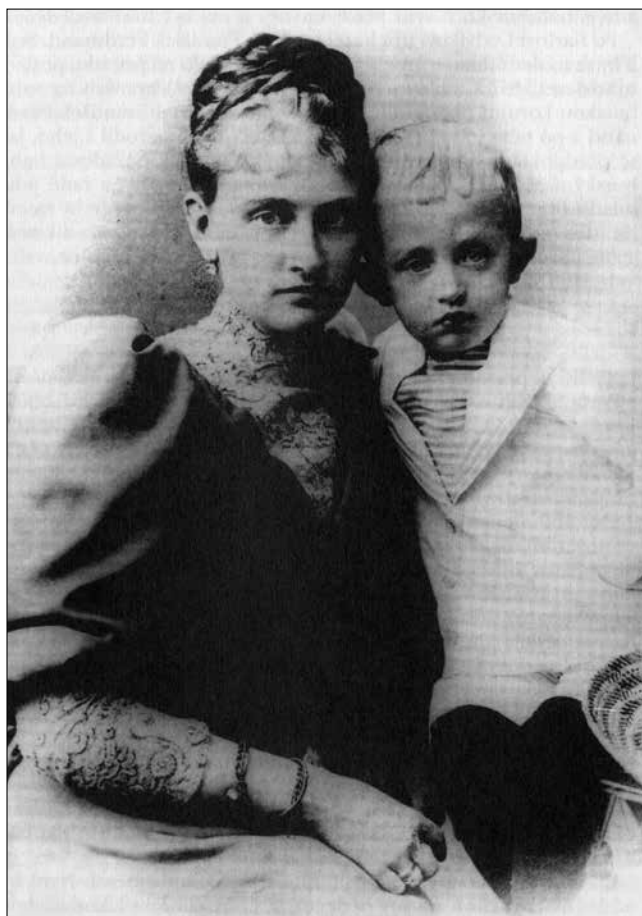
Autor



Karel I. Rakouský, poslední český král

Narození nového člena nejstarší evropské vládnoucí dynastie Habsbursko-Lotrinské dne 17. srpna 1887 podle starého zvyku oznámily dělové salvy, aniž by kdokoli tušil, že se právě narodil císař a král. Na zámku Persenbeug v Dolním Rakousku arcivévodkyně Marie Josefa (1867–1944), rozená princezna saská z vévodské rodiny Wettinů, dcera krále Jiřího Saského, v těžkém porodu přivedla na svět zdravého chlapece, pokřtěného Karel František Josef Ludvík Hubert Georg Maria. Šťastným otcem byl arcivévoda Otto Habsbursko-Lotrinský (1865–1906), syn arcivévodky Karla Ludvíka (1833–1896) a mladší bratr nám

Fotografie arcivévodkyně Marie Josefy s prvorozeným Karlem Františkem Josefem byla mnohokrát reprodukována v dobovém tisku.



dobře známého arcivévody Františka Ferdinanda d'Este „z Konopiště“ (1863–1914): novorozený arcivévoda tedy byl prasynovcem císaře Františka Josefa I. (1830–1916). Výchovy se mu dostalo především v láskyplné péči matky. Arcivévodkyně Marie Josefa, sama dobře vychovaná, klidná, zdrženlivá a hluboce věřící katolička, vedla i svého syna k víře a ke všemu dobrému, co přináší. Tehdy to nebylo, a v Domě Rakouském zvláště, nic neobvyklého, nicméně jak se postupně ukázalo, arcivévoda Karel byl duchovnímu rozměru života obzvláště otevřen. Matka jej denně brávala na mši a všichni, kteří k rodině patřili – v prvních pěti letech chůva Liese a pak irská učitelka angličtiny slečna Brideová, dvorní dáma hraběnka Pallaviciniová a dominikánský pater Geggerle – Karlíčka ve víře upevňovali, vedli k empatii k okolnímu světu, k lásce k bližnímu a zvláště k chudým, když podporovali drobné skutky jeho dětské dobročinnosti. Ostatně, ti všichni pak na něho vzpomínali jako na milé a dobrosrdečné, skromné, pravdomluvné a svědomité dítě.

Rodina pobývala střídavě na zámku Persenbeug nebo v přívětivějším prostředí vily Wartholz, kterou v dolnorakouském Reichenau dal postavit Karlův dědeček Karel Ludvík, a také v jeho vídeňském paláci, pokud ovšem nedoprovázela otce na cestách a do měst, kde on plnil své vojenské povinnosti. Tak se místem jejich pobytu na čas stalo Brno, kde arcivévoda Otto sloužil jako rytmistr kavalerie, a poté i Praha, s bydlením na Hradčanech. Dětství arcivévody Karla bylo šťastné i přesto, že rodiče byli příliš rozdílných povah a názorů, než aby žili ve vydařeném manželství. „Der schöne Otto“ (fešný arcivévoda), jak byl Otto celkem po právu přezdíván, byl temperamentní a veselý člověk, ale dlouhodobě nebyl ochoten vést spořádaný život. Byl perfektním důstojníkem a dob-



ře a rád vykonával reprezentační povinnosti u dvora, i když, na rozdíl od svého staršího sourozence Františka Ferdinanda, se o politiku moc nezajímal. Vědělo se o jeho značném uměleckém nadání, ale také o jeho nemanželských avantýrách, a pokud se proslavil, pak spíše svými společenskými excesy a aférami. Nejúspěšnější z nich byla jeho taneční kreace, prováděná ve foyer vídeňského hotelu Savoy, při níž byl oblečen jen do opasku se šavlí a řádu Zlatého rouna, právě když tudy procházel americký velvyslanec v dámské společnosti. Následovala stížnost na ministerstvu zahraničí, na policejním prezidiu a nakonec audience u císaře Františka Josefa I., jenž svému synovci napařil dva měsíce nápravného pobytu v klášteře. Nicméně, nehodný choť Otto byl své manželce a Karlově matce Marii Josefě stoprocentním partnerem, pokud šlo o výchovu jejich dětí (Karlův bratr Maxmilián se narodil v roce 1895).

Věnoval pozornost pečlivému výběru učitelů, kteří měli syna Karla dál vychovávat a vzdělávat, když dosáhl sedmi let a už mu bylo třeba mužského vedení. Nejdůležitější úlohu v další formaci malých

Karel František Josef s rodiči a s bratrem Maxmiliánem.



Karlíček František Josef jako námořník podle dobové módy.

arcivévodů se hrávali vychovatelé, kteří doprovázeli své svěřence na každém kroku. Tento navýsost odpovědný úkol byl svěřen hraběti Wallisovi.

Georg hrabě Wallis (1856–1928), rodem z Kolesovic u Rakovníka, byl do služby vychovatele a domácího učitele arcivévodky Karla povolán v roce 1894. V roli „ajo primo“, jak se v císařské rodině po španělském způsobu říkávalo, nebyl žádným nováčkem: býval vychovatelem Karlova otce Otty a těšil se plné důvěře. Po nástupu na trůn jej Karel I. povýšil do hodnosti polního podmaršálka a skutečného tajného rady jako svého poradce. S císařskou rodinou zůstal hrabě Wallis pevně spjat až do smrti. Učební program i životní styl sedmiletého arcivévodky Wallis organizoval ve spartánském duchu. Různorodá vlastivědná výuka, při níž se malý Habsburk seznamoval s dějinami, kulturou a zvyky národů monarchie, samozřejmě kladla důraz na jazyky: spolu s němčinou se Karel učil anglicky, francouzsky, maďarsky

a získával základní porozumění slovanským jazykům, později přišla na řadu i latina a řečtina. Denní program zajišťoval i potřebný čas na tělocvik a plavání i na sporty, potřebné k příští vojenské kariéře, jízdu na koni, šerm, střelbu. Přírodním vědám se Karel věnoval pod vedením Dr. Holzlechnera a postupně získal velmi solidní základy pro středoškolské studium, které nastoupil jako řádný student gymnázia „U Skotů“ (Schottengymnasium). Vyhlášený vídeňský ústav vedli benediktini a spolužáci tam svému císařskému kamarádovi přezdívali „Arcikarel“ (Erzkarl). V roce 1901 gymnaziální studia ukončil s výtečným prospěchem a s hrabětem Wallisem vyrazil na cesty za poznáním po monarchii i po Evropě. Projeli Uhry i vzdálenou Halič a Bukovinu, procesovali Francii a Velkou Británii, navštívili würtensberský a saský dvůr, odkud pocházela jeho matka: se zvláštním zájmem Karel poznával Alsasko-Lotrinsko, vlast svého prapředka, římského císaře Františka Štěpána. Jak už to bývá, roky dospívání také jemu přinesly dílčí zdravotní nevyrovnanosti. Proto vedle výletů, trávených s maminkou na francouzské Riviéře a u Jadranu v Terstu, absolvoval v letech 1904 a 1905 v doprovodu hraběte Wallise dva léčebné pobyty: kde jinde, než v nádherném horském (a v Čechách zvláště populárním) letovisku v Brixenu. Právě tady se arcivévoda Karel potkal se svým příštím blízkým spolupracovníkem Arturem hrabětem Polzer-Hoditzem (1870–1945). Z jeho vzpomínek budeme vícekrát citovat: jak připomíná nejpovolnější z Karlových životopisců Eva Demmerle (dlouhá léta mluvčí Dr. Otty Habsburského), Polzer-Hoditzovy záznamy „patří k tomu nejlepšímu, co kdy bylo o vládě císaře Karla napsáno“.

V hraběti Polzer-Hoditzovi získal arcivévoda Karel dalšího oddaného přítele. Artur Polzer-Hoditz byl téměř o dvacet let starší a byl ochoten, stejně jako vychovatel hrabě Wallis, všechny své znalosti a zkušenosti předat tomuto mladému muži, který si ho získal svojí otevřeností, zvědavostí i zdravou logikou uvažování. V Brixenu je svedla zvláštní příležitost:

císař František Josef I. tam dal prasnynovci Karlovi poslat dekret, jímž byl mladý příslušník arcidomu jmenován rytířem domácího Řádu Zlatého rouna. Jeho statuta byla psána ve staré francouzštině a hrabě Polzer-Hoditz byl Karlovi rád nápomocen při jejich studiu. Ačkoli pocházel ze Lvova v daleké Haliči (dnes ukrajinský Lwiv patřil k monarchii od roku 1772) a chtěl se stát malířem, vystudoval práva na universitě ve štyrském Grazu, kde v roce 1893 obhájil doktorát. Získal zkušenosti jako správní úředník a od roku 1897 pracoval na c. k. ministerstvu vnitra a poté na c. k. ministerstvu kultury a vzdělání. Na závěr společného bádání arcivévoda Karel, ve vši úctě k prastaré tradici Řádu Zlatého rouna, konstatoval, že některá z pravidel už nelze dodržovat ani při nejlepší vůli, a řeč zřejmě přišla na jiná, aktuální témata. Vzájemné porozumění se pak stalo pevným základem jejich příští spolupráce při řešení složitých otázek budoucnosti státu, kdy hrabě Polzer-Hoditz

Arcivévoda Karel se svým milovaným vychovatelem hrabětem Wallisem.



jako šéf kabinetu císaře Karla osvědčoval své kompetence i věrnost až do konce jeho vlády. Dlužno ještě poznamenat, že Polzer-Hoditz svůj umělecký talent nakonec uplatnil ve stáří a využil nejen jako malíř, ale jako spisovatel. Není ovšem řeč o jeho pamětech, z nichž citujeme, ale o uměleckém literárním díle „Kaiser und König, ein dramatisches Gedicht – Císař a král, dramatická báseň“, kterou vydal ve Vídni roku 1935. Jedná se o dramatizaci zásadních událostí života císaře Karla a dějin monarchie – válka, nástup na trůn, mírová jednání, pád monarchie, zmařený návrat do Uher, smrt na Madeiře. Dílo má formu divadelní hry, částečně veršované, o prologu, 5 dějstvích, vloženém obraze a dohry, v níž vystupují konkrétní historické osoby, které sehrály rozhodující role ve skutečném životě. Autor v předmluvě upozorňuje, že nikoli fantazie, ale čistá pravda o tom, jak se věci odehrály a jak kdo myslel, mluvil a jednal, jsou tématem této tragédie, kterou ovšem nikdy nechtěl uvést na divadle. Vskutku, jde o zvláštní umělecký počín, opřený o silný citový vztah Polzer-Hoditze k císaři. Pro tuto vnitřní závažnost a odpovědnost k císařově památce, která autorovi nedovolila překračovat meze historické pravdy, je hra velkým svědectvím přímého účastníka lámání dějin a autenticky spolehlivým záznamem císařových myšlenek a slov.

V dětství byl arcivévoda Karel svému údělu panovníka velmi vzdálen, ale už tragická smrt korunního prince Rudolfa (nar. 1858) v Mayerlingu v lednu 1889 perspektivy vlády v Rakousku-Uhersku osudově změnila: před trůnem první po císaři nyní stál jeho o 3 roky mladší bratr Karel Ludvík (nar. 1833), otec Františka Ferdinanda a Ottý a Karlův dědeček: jenže roku 1896 zemřel na pouti ve Svaté zemi (další císařův bratr, mexický císař Ferdinand Maxmilián [nar. 1832] byl ke smůle národů Mexika popraven vzbouřenci v Queretaru už roku 1867 a císařův nejmladší bratr Ludvík Viktor [1842–1919] nebyl uznán schopným vlády). Následníkem trůnu se tedy stal František Ferdinand d'Este. Kvůli nerovnorodému sňatku s hraběnkou Chotkovou (1900) byly



| *Arcivévoda Karel v době gymnaziálních studií.*

jejich děti z nástupnictví vyloučeny, a tak v logice normálního běhu věcí příštích musel, nejspíše někdy v polovině 20. století, arcivévoda Karel na trůn usednout. Když 1. listopadu 1906 ve věku 40 let na následky svých milostných dobrodružství Karlův otec Otto umíral, nemohl ani tušit nešťastný konec bratra Františka Ferdinanda v Sarajevu. Tak předčasná smrt otce a v roce 1914 i strýce-následníka postavila Karla na první místo v pořadí adeptů trůnu mnohem dříve, než kdokoli mohl očekávat.

Císař František Josef I. neměl k jistě schopnému, ale až příliš ambicióznímu následníkovi Františku Ferdinandovi d'Este zcela otevřený poměr a o to více se jeho sympatiím těšil arcivévoda Karel. Tato skutečnost přitom neměla na vzájemný vztah Františka Ferdinanda a Karla žádný negativní vliv, nejspíše právě pro Karlovu skromnost a empatii. František Ferdinand s autoritou následníka trůnu i strýce zasvěcoval svého synovce do problematiky vlády v monarchii a do svých představ



V novém domově – Karel Habsburský s kamarády oficíry DR 7 na schodišti západního křídla brandýského zámku. Fotografie z roku 1908 byla otištěna v novinách v souvislosti s jeho nástupem na trůn.

o budoucnosti říše a nutných reformách. Císař, vždy dbalý protokolu a dynastických zásad, měl po velkém zklamání z nerovnorodého sňatku Františka Ferdinanda eminentní zájem na předpisovém manželství arcivévodky Karla: zavázal ho povinností najít si sobě rovnou nevěstu z královského rodu. Nemohl nevědět, že tím Karlovi velkou radost neudělal, a s radostí proto přivítal jeho upřímnou známost s mladičkou Zitou (* 9. 5. 1892), princeznou z královského rodu francouzských Bourbonů a portugalských Braganzů, dcerou Roberta, bývalého vévody v italské Parmě. Karel a Zita se poznali už jako děti, když početná rodina vévody Roberta Bourbonsko-Parmského čas prázdnin obvykle trávila v Rakousku, ale jejich kamarádská náklonnost se postupně měnila v lásku až od setkání ve Františkových Lázních, kam Zita v doprovodu sestřenic arcivévodkyně Marie Annunziaty v létě roku 1909 přijela na ozdravný pobyt. Zásnuby se pak konaly 13. června 1911 v Pianore, v italském sídle rodu Bourbon-Parma v nejužším rodinném kruhu. Často bývá citována věta, ve které Karel

v zasnubní den předjímal celý jejich příští osud: *Nyní si musíme vzájemně pomoci do nebe.* Krátce poté Zita v rodinném doprovodu odcestovala do Říma, aby požádala papeže o souhlas se sňatkem, protože ještě nebyla plnoletá. Jak rád by Karel jel s ní, ale tehdy ještě nevyjasněné vztahy italského království a papežského státu nedovolily navštívit Svatého otce i italského krále zároveň a dát přednost jednomu před druhým nebylo samozřejmě myslitelné, což znamenalo zůstat doma. Jeho Veličenstvo císař ovšem Karlovi připravil jinou diplomatickou povinnost, cestu do Londýna, aby jej zastoupil na slavnostech korunovace krále Jiřího V. Tak Karel vstoupil na pole diplomacie a mezinárodní politiky a poprvé seznal, že bude vystaven odříkání. V soukromé audienci 24. června 1911 papež Pius X. Zitě řekl: *Tak vy si berete následníka trůnu! Máte k tomu mé plné požehnutí.* Zita v domnění, že papež je špatně informován, uváděla věc na pravou míru: *Vaše svatosti, mým ženichem není arcivévoda následník trůnu. Mým ženichem je arcivévoda Karel! Nato papež pronesl prorocká slova: Karel bude dědicem Františka Josefa. Nevím, zda se to stane v důsledku odstoupení, ale jedno vím – Karel bude nástupcem císaře Františka Josefa. A mám z toho velkou radost, protože Karel je odměnou Boha Rakousku za to, co Rakousko vykonalo pro církev.¹*

Sňatek arcivévodky Karla s princeznou Zitou z Bourbonu a Parmy pak všichni společně i s Jeho apoštolským Veličenstvem v dobrém rozmaru oslavili 21. října 1911 na zámku ve Schwarzaui. Část slavného dne, nikoli obřad, ale příjezd některých hostů a rodinnou společnost na zámeckém balkóně, už zachytila filmová kamera. Ještě pár měsíců po svatbě se novomanželský pár mohl těšit společnému, ničím nerušenému štěstí v brandýské garnisoně, jak dál bude v této knize zevrubně popsáno, ale pak už jejich život šel ráz na ráz. Karlův dragounský regiment byl s jarem 1912 z Brandýsa nad Labem převelen do Kolomyje v Haliči, kde Karel při manévrech utrpěl nepříjemný úraz po pádu z koně. Musel být převezen

¹ Feigl, E.: *Zita, Kaiserin und Königin*, Wien 1991, str. 75, resp. Demmerle, E.: *Císař Karel I.*, Praha 2006, str. 52.



k léčení do Vídně, 1. listopadu 1912 byl povýšen do hodnosti majora a převelen k vídeňskému pěšímu pluku č. 39. Dne 20. listopadu Zita přivedla na svět korunního prince Ottu (František Josef Otto) a v lednu 1913 se rodina přestěhovala do záměčku Hetzendorf nedaleko Schönbrunnu.

V důsledku pro Evropu i svět osudné události, atentátu v bosenském Sarajevu 28. června 1914, se arcivévoda Karel ze dne na den stal prvním a vzhledem k věku císaře i velmi aktuálním následníkem trůnu. 24. července 1914 přišlo jeho jmenování plukovníkem husarského pluku č. 1 a v srpnu s ním odejel na frontu do Haliče. Dne 3. října se stal majitelem pěšího pluku č. 19 a na přání císaře se rodina přestěhovala na zámek Schönbrunn: tam už měl malý korunní princ Otto sestřičku Adelheid, která se narodila 3. prosince 1914 a jméno dostala po své prababičce, titulární portugalské královně. Hned se začátkem války byl následník trůnu přidělen ke službě v generálním štábu císařské armády. Cestoval mezi pevnostmi v Přemyšlu a Těšínem, sídlem vrchního velení armád, a do Vídně jezdil k císaři podávat hlášení o situaci na bojištích, která navštěvoval, a účastnil se porad, kdy ho císař zasvěcoval do úředních záležitostí. Rok 1915 začal šťastným narozením třetího potomka, arcivévody Roberta (8. února), ale 23. května přinesl dramatický zvrat, otevření válečné fronty na hranicích s Itálií. Dne 14. července 1915 byl Karel povýšen do hodnosti generálmajora a určen velitelem XX. armádního sboru na jihozápadním bojišti v Alpách. Starý pán, císař František Josef, který se v těch nešťastných dnech eskalující války těšil jen ze společnosti arcivévodkyně Zity – pokud zrovna i ona necestovala po polních lazaretech za svými charitativními aktivitami – Karlovi protestoval: *Já jsem stařec a Otto je malé dítě. Co budeme dělat, kdyby se s tebou něco stalo?* Arcivévoda Karel tedy byl 25. července přidělen ke službě v císařově vojenské kanceláři, ale to nijak neumenšovalo nezbytnost jeho přítomnosti na frontě. Jako novopečený otec syna Felixe (31. května 1916) byl s platností ke dni 31. července 1916 v pozici velitele 12. armády převelen na rus-



Princezna Zita měla čtyřiaadvacet sourozenců (ze dvou otcových manželství) a od dětství byla zvyklá sdílet starosti o druhé.

kou frontu do východní Haliče a v srpnu toho roku byl jmenován generálem jezdeckva a velkoadmirálem.

V úmrtní den Jeho Veličenstva císaře Františka Josefa I. byli arcivévoda Karel se Zitou už ve Vídni, kam byli urychleně přivoláni vzhledem k nepříznivé prognóze císařova zdravotního stavu. Dne 21. listopadu 1916 se arcivévoda Karel stal císařem rakouským jako Karel I., apoštolským uherským králem jako Karel IV. a králem českým jako Karel III., protože v posloupnosti českých králů prvním toho jména byl Karel IV. Lucemburský (zároveň čtvrtý v pořadí římských králů) a druhým pak Karel VI. Habsburský (šestý jako římský král). Karel I. kdysi býval přezdíván „Karel poslední“: to by bylo, aby náš srandy chtivý lid nevyužil příležitosti. Někdy to bylo míněno s posměchem, jindy, a s odstupem času stále častěji, s lítostí. Zatím platí, že Karel I. Rakouský je posledním z českých králů.

